

PROPRIA VIRTUS IN REGIBUS COMMENDATIO.

Dat clypeum Pallas : curvat mihi Delius arcum
 Ensis Mercurii , munit honore latus.
 Clava tamen mihi sola decus : Gentilia dona
 Abnuo , nam est major gloria parta manu.
 Nec sic Principibus plausus blanditur avitus ,
 Atque suo plaudit robore natus honor.

COMMENTARIUS.

Dotibus, ac virtutibus, quas in Regibus requiri retulimus, non parum splendoris adjiciunt fumosæ, famosæque Majorum suorum imagines, retroque ab Heroicis Principibus per longa temporum curricula derivata propago. Semper quippè apud omnes gentes, Turcica (a) excepta, Nobilitas in omnibus, sed præcipuè in Regibus commendari solet, eoque major, quo antiquior, (ut latè Tiraquellus (b), & alii (c) tradunt) existimari. Sive quòd Parentum virtutes egregiaque facinora præclaros quosdam, & generosos impetus ad æmulandam eorum laudem posteris ingenerant: sive quòd Augusta illa priscaque nobilitas, insito naturæ præjudicio, auctoritatem existimationis Principibus apud populos conciliat, ac parit.

2 Quia fortes fortibus solent creari juxta vulgatum illud Horatii (d) & secundum Cassiodorum (e) origo nescit deficere, quæ consuevit radicitus pullulare; ferturque cursu perenni fon-

(a) De hoc Turcarum more latè Bellon Cenomanens. lib. 2. obr. cap. 95. Camerar. 3. tom. pag. 157.
 (b) Tiraq. de nobil. cap. 19. per 101.
 (c) Aiciat. & Minoes Emb. 136. Turturet. de nobil.

cap. 9.
 (d) Orat. od. 4. lib. 4.
 (e) Cassiod. lib. 2. epist. 15.

fontium vena vitali, & hanc consuetudinem sustinent cuncta manantia, ut sapor, qui concessus est origini, nè per accidentia fuerit fortè vitiat, nesciat rivallis abnegari. Quod iterum (f) his verbis rexit: *Laudabilis vena servat originem, & fideliter posteris tradit, quæ in se gloriosa transmissæ promeruit.* Et rursus (g): *Rerum causæ semper in semine sunt, fructus editus prodit auctores & quicquid à divinitate mereatur, de felici prole colligitur.*

3 Cui consonas D. Hieronymus (h), de Nebridii filii sermonem habens: *Scintilla* (inquit) *paterni vigoris lucet in filiis, & similitudo morum perspiculum carnis erumpens, ingentes animos angustò in corpore versat.* Et his antiquior Aristoteles (i), ex communi placito docet, sicut ex hominibus hominem, ex bestia bestiam, sic ex bonis bonum generari, parque esse, ut meliores ii, quæ ex melioribus, judicentur.

4 Unde in Prverbiis Salomon (k) dixit *Gloria filiorum patres eorum.* Et Ecclesiastes (l): *Beata terra cujus Rex nobilis est.* Quem locum, & si plures ad Regem propriis factis, & virtutibus nobilem, referant. Alii tamen, ut Glossa Interlinearis, Vivianus (m), & Montanus à Pineda (n) nostro bidem relati, non aliam videntur eo loco nobilitatem agnoscere, quàm ex præclaro genere, irpeque Regia ut sit omni ex parte foelix provincia, Princeps

*In qua, deducta numerans à stirpe vetustos
 Jaclat avos, mores cui casti, & candida corda.*

5 Quod & fecit, ut antiqua Rhetorum disciplina sit, ab avis & atavis, & omni retrò nobilitate ornare nem laudant, ut ramorum sterilitatem radix fecunda compenset, & quod in fructu non tenes, mireris in trunco. Quam sequens Statius (o) Papinius, laudes Crispini sic exorditur:

*Non te series inhonora parentum
 Obscurum proavis, & priscae lucis egentem,
 Plebeja de stirpe tulit. Sed precedente tuorum
 Agmine.*

Et Claudianus (p) Serenam efferens, ait:

*Quod si nobilitas cunctis exordia pendit
 Laudibus, atque omnes redeunt in semina causæ,
 Quis venerabilior sanguis, que major origo
 Quàm Regalis erit? Non te privata dedere
 Limina, nec tantum poterat contingere nomen
 Angustis laribus. Patruo te Principe celsam
 Belli potens illustrat avus, &c.*

Et iterum (q) de Honorio agens:

*Haud indigna coli, nec nuper cognita Marti
 Ulpia progenies. Et que diademata mundo
 Sparsit libera donus: nec tantam vilior aula
 Promeruit seriem gentis. Canabula forvit
 Oceanus. Terræ dominos, pelagique futuros,
 Immenso decuit rerum de Principe nasci.*

6 In hocque respiciens Rex noster Alfonsus X. inter alia, pro quibus se Deo gratias agere debere, commorat (r), hoc cum primùm recenset: *E' otrosi, la muy grande merced que nos Dios fizo, enquerer que vintiesimos del linage onde venimos, & el lugar en que nos puso, faciendo nos Señor de tan buenas gentes, &c.* Quo loci Glossa (s) subnotat, donum maximum Dei esse, nasci ex nobilissima progenie, & ad id probandum aliqua jura (t) perpendit, & Nos, licet plura possemus, ea, ut in re non minùs certa, quàm trita, cumulare supersedemus.

7 Ad Nostri Emblematis propositum accedentes, quòd eo tendit, ut Principes, qui se hoc nomine dignos redere gestiunt, commoneamus, justissimum quidem esse, nobilitatis Gentilitiæ donum pluri facere; ceterum cum hoc ipsorum proprium non sit, sed, ut Diogenes (u) dixit, à Fortuna concessum, longè pluri virtutes proprias æstimare debere, rebusque per se ipsos præclare geis eniti, ut non solum se majoribus, in quibus gloriantur, dignos efficiant; sed

(f) Idem lib. 3. est. 12.
 (g) Idem lib. 9. est. 23.
 (h) D. Hieron. epi.
 (i) Arist. 1. Politic. cap. 4.
 (k) Proverb. 17.
 (l) Eccles. 10. 17.
 (m) Pineda. in Ececr. pag. 1028.
 (n) Vivian. ibidem

(o) Statius 5. Sylvor.
 (p) Claudian. de lad. Serenæ.
 (q) Idem in 4. Cons. Honorii.
 (r) Alfons. Rex in Proam. Partit.
 (s) Greg. Lop. dict. Proam. verb. Del linage.
 (t) L. 1. § 1. Senator, C. de dig. lib. 12. l. Senatoris filium D. de Senat. cum aliis.
 (u) Diogen. ap. Laert.

sed si fieri potest, valdè præstantes, ita ut lucem istam Nobilitatis, inde usque à primo familiæ capite diffusam, & ex uno in alterum perpetua quadam seriè deinceps derivatam, semperque nitentem, quasi per manus posteris traditam, ipsi splendidioribus suis successoribus derelinquant. Herculem, quem hic pingimus imitantes, ut *Apollodorus* (x), & alii literis *produnt*, tametsi ob egregias ejus virtutes, corporisque, & animi dotes, ab Apolline arcu, & sagitis, à Mercurio gladio, sive acynace, & à Minerva scuto donatus fuisset, hæc quidem munera magni pendit, ceterum Clavam, quam ipse propriis manibus efformavit, semper potior, pretiosiorque habuit, ac duxit. Eaque ad labores omnes, quos subiit, aggrediendos, & superandos, usus fuit, quos mirabili verborum compendio, ultra alios, ex *Ausonio* (y) post *Virgilius* & alios (z), sic audi:

Prima Cleonei tolerata ærumma leonis.

Proxima Lernæam ferro, & face contulit hydram.

Mox Erymantheum vis tertia percudit aprum.

Æripedis quarto tulit aurea cornua cervi.

Stymphalidas pepulit volucres discrimine quinto,

Treiciam sexto spoliavit Amazona balteo.

Septima in Augæis stabulis impensa laboris.

Octava expulso numeratur adorea tauro.

In Diomedæis victoria nona quadrigis.

Gerione extincto decimam dat Iberia palmam.

Undecimum mala Hesperidum distracta triumphum,

Cerberus extremi suprema est meta laboris.

8 Unde & factum est, quòd semper cum Clava ipsa, & leonis exuviis, Hercules depingatur, propriumque ipsius, & non alterius, ea decertare, legamus, sicut & solius Jovis, fulmina contorquere, ut *Macrobius* (a) animadvertit, & post eum *Adagiographus* (b), sic vetus Proverbium exponens, *Clavam extorques Herculi*.

9 Quam etiam Clavam, fama est, eundem Herculem, post partam à Gigantibus victoriam, Mercurio, cognomento Polygio, consecrasset, eamque *Pausanias* (c), & alii (d), ex Oleastro fuisse dicunt, & repullullasse, acrisque radicibus, insignem arborem factam fuisse. Quod, ut addit *Natalis* (e) *Comes*, fortè posset mirabile non videri, quippe cum dicat *Virgilius* (f) oleas, vel siccas pullulare:

Quin & radicibus scælis (mirabile dictu)

Truditur è sicco radix oleagina ligno

Et Romuli venabulum ab eo in aprum contortum, in Palatino monte radices etiam egisse, apud *Plutarcum* (g) legamus, ex quo *Noster Saavedra* (h) aliud Emblema desumpsit.

10 Neque longè ab hoc facto Hercules abest, *Lysippi* in Appellis picturam reprehensio, qua *Alexandrum Magnum* Jovis radios manibus veluti jaculantem, peritissimè delineavit, dixisse enim fertur multò prudentiorem fuisse, si eundem proprio gladio hastaque figurasset, cum his ille victorias, gloriasque comparaverit, quibus *Magni* cognomen promeruit, & in templum famæ sibi aditum reseravit.

11 Certum quippè, æque ac vulgatum est, aliena laudare, qui genus laudat suum, propriaque virtute decere, non solum sanguine niti, miserumque esse alienæ incumbere famæ. Nam ut rectè monuit *Ovidius* (i):

— Quid imaginibus, quid arvis fulta triumphis

Atria, quid pleni numero Consule fasti

Profuerint si vita labat? Perit omnis in illo

Gentis honos, cujus laus est in origine sola.

Cui similis *Juvenalis* (k) latè & eleganter hoc assumptum per integram satyram prosequens, inquit:

Tota licet veteres exornent undique cere

Atria: nobilitas sola est atque unica virtus.

Et

(x) *Apollod. lib. 2. de natura Deor.*

(y) *Auson. epigr. 139.*

(z) *Virg. in Append. & alii apud Vinet. in ejus notis.*

(a) *Macrobius. 5. Saturn.*

(b) *Erasm. in Adag. pag. mibi 168.*

(c) *Pausan. lib. 2.*

(d) *Nat. Comes lib. 7. Myrol. cap. 1. pag. 694.*

(e) *Nat. Comes ubi proxime.*

(f) *Virgil. 2. Georg.*

(g) *Plutarc. in Romul.*

(h) *Saaved. Emp. 67. pag. 650.*

(i) *Ovid. in epist. ad Pison.*

(k) *Juven. satyr. 8. per tot.*

Et post alia:

Malo tibi pater sit *Thersites*, dum modo tusis

Pelide similis, *Vulcanique arma capessas*,

Quam te *Thersite* similem producat *Achilles*.

12 *Horatius* (l) quoque ad *Mecenatem* scribens, eidem hæret sententiæ, & plures alii, quos *Tiraquellus* (m) copiosè, suo more, recenset. Et inter eos *Cicero*, in integra illa epistola, quam contra *Sallustium* scripsit, qui eum contemptim novum hominem, & ignobilem *Arpinatem* vocarat. Quem tamen *Ciceronem*, ipse idem *Tiraquellus* (n) nobilissimum fuisse, & à *Tullo Rege* originem trahere, probare contendit, quod quia paradoxum videtur, hic adnotandum existimavi. In superiorum confirmationem *Euripidem* (o) addens, sic inquit:

Pauca quidem de nobilitate possum honestè dicere,

Vir enim bonus mihi nobilis videtur.

Sed qui non est justus, quamvis patre præstantiori natus

Quam ipse *Jupiter* sit, mihi ignobilis videtur.

Nonque ab animo streptos,

Justosque, quamvis orti ex servis fient,

Stirpe ante ire vulgo nobiles puto.

Et *Plinium Juniolem* (p), qui ita habet: *Mirè cupio, ne nobiles nostri nihil in domibus suis pulchrum, nisi imagines habeant.*

13 Nam ut non minùs benè docet *Apulejus* (q) *Si laudas aliquem quia generosus est, parentes ejus laudas: si verò quia dives, fortunæ hoc debet. Sed si eum laudas, quia bonis moribus, & artibus doctus est, & valdè eruditus, quantum homini licèt, tunc ipsum virum laudas, quia nec à patre hereditarium, nec ætate mutabile, nec à corpore caducum.* Quod fortè sumpsit ex *Seneca* (r), ita in eandem sententiam inquit: *Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus. Nemo in nostram gloriam vixit: nec quod ante nos fuit, nostrum est, animus facit nobilem: cui ex quacunque conditione supra fortunam licet surgere.*

14 Et secundum *Philostratum* (s), ad Majorum gloriam confugere, eorum est, qui propriæ laudis jacturam fecerunt, quod & sensit, & elegantius expressit nobilis Poëta noster *Joannes de Mena* (t), qui jure optimo à *Francisco Tarrafa* (u) inter celeberrimos sui temporis numeratur, dum in quodam ex suis *Hispanis Rithmis*, sic inquit,

De muy gran timiebla ofusca

Las leyes de gentileza,

Quien no hace la nobleza,

Y en sus pasados la busca.

Y quien de sangre corusca

Se socorre, y hace falla,

Que es qual quien ubas no balla,

Y anda buscando rebusca.

15 Et *Rex Alfonso* *Aragonum* I. qui, ut narrat *Panormitanus* (x), cum illam quidam maximè à nobilitate laudaret, quòd scilicèt esset Rex, Regis filius, Regis nepos, Regis frater. Rex, hominem interpellans, dixit; nihil esse quod in vita minùs ipse duceret, laudem enim illam non suam, sed Majorum suorum esse, seque magis optare à propriis ornamentis, si quæ haberet, quàm à mortuis jam patribus collaudari.

16 *Plutarcus* (y) etiam de *Antigono* II. Imperatore commemorat, adolescenti cuidam, qui patrem habuerat fortem, quamquam ipse non admodum videbatur bonus miles; postulanti, ut pro patris meritis stipendium solveretur, respondisse: *At ego adolescens, non ob patrias, sed ob proprias cujusque viri virtutes mercedem, & munera dare soleo.*

17 Etenim, ut præclare monuit idem *Plutarcus* (z), in id præsertim recordatio, & gloriatio nobilitatis à majoribus tractæ tendere debet, ut in nobis velut ignem accendat, ad eorum

Aa

rum

(l) *Horat. 1. serm. satyr. 6.*

(m) *Tiraq. de nobil. cap. 4. per tot.*

(n) *Idem eod. cap. num. 5. Eurip. in Dyti.*

(o) *Eurip. in Dyti.*

(p) *Plin. Jun. lib. 5. epist. 17.*

(q) *Apul. de Socrat.*

(r) *Senec. epist. 44.*

(s) *Philost. de vita Sophist. in Dionis.*

(t) *Joann. de Mena in suis Rithm.*

(u) *Tarrafa de Regib. Hispan. in Joan. II.*

(x) *Panorm. de dict. & fact. Alf. lib. 2.*

(y) *Plutarc. in Apoph.*

(z) *Plut. in Thim.*

rum virtutes imitandas, & ut posteri, tamquam in speculo, vitam suam ad eas ornent, atque componant. Quod monitum in sacra Machabeorum historia Mathathias moriens, filiis suis his verbis commendasse narratur (a): *Mementote operum Patrum, quae fecerunt in generationibus suis, & accipietis gloriam magnam, & nomen aeternum; alisque sacrae Scripturae locis insigniter ornat P. Joannes Antonius Velazquez (b).*

18 Et Plinius (b), ad ipsum refert causam, cur Romani in suarum domorum atris, majorum statuas ponere consuevissent, sic elegantissime inquit: *Eratque haec stimulatō summa & ingens, exprobrantibus testis quotidie imbellem Dominum intrare in alienum triumphum.*

19 Quod Valerius etiam Maximus (d), de Manlio Torquato loquens, apertissime tradit, & uterque à Sallustio (e) sumerè potuit, qui ita habet: *Saepe audivi Quintum Maximum, P. Scipionem, praeterea civitatis praeclaros viros, solitos ita dicere, cum Majorum imagines intuerentur, vehementissime sibi animum ad virtutem accendi: scilicet non ceram illam, neque figuram, tantam vim in se habere, sed memoriam rerum gestarum, eam flammam egregiis viris in pectore crescere, neque prius sedari, quam virtus eorum fumam atque gloriam adaequaverit.*

20 Eodemque animo Ovidius (f) Augustum Caesarem consulit, ut easdem ceras inspiciat, & numeret, inquit:

*Perlege dispositas generosa per atria ceras;
Contingerat nulli nomina tanta viro.*

Et Seneca (g) haec omnia elegantissime complexus, haec in verba prorupit: *Quidam avitas, paternasque imagines flagitiis obruerunt; quidam ignobiles nati, fecere posteris genus. In illis non servasse quod acceperant, maximum dedecus: in his quod nemo dederat fecisse, laudabile. Si possent homines sibi sortem fecere nascendi, nemo esset humilis, nemo egens, unusquisque felicem domum invaderet. Sed quamdiu non sumus, natura nos regit, & in quemcumque vult casum nos mittit. Hinc sumus, aestimandi, cum sumus nostri. Quis fuit Marius? &c.*

21 Divus quoque Gregorius Nazianzenus (h), tunc demum duplici nobilitate aliquem condecorari posse, ait, cum ingenitae, propriam opponit, & veluti cum suis majoribus contendens, non solum eorum merita & laudes aequare, verum & longo, si potest, intervallo superare conatur. Ejus verba sic habent. *Qui nobili loco natus est, privatam morum generis splendori opponet, atque ex adverso spectandam producet. Ita duplici nomine clarus erit, nempe & majorum imaginibus, & propria virtute, ac privatim inspectus. Et Anglus Epigrammaticus (i) hunc ingeniosum annullum pro Equitibus fecit:*

*Nobilitas aurum, virtus tua gemma sit: usque
Versetur digitis Annulus iste tuis.*

Idemque docet Causinus (k), ex dione Chrysostomo referens, apud Thebanos familiam quamdam Spartanorum fuisse, qui, hereditario quodam jure, lanceae speciem, corpore à natura inustam, gererent, qua qui carerent, pro spuris & illegitimis habebatur: addensque hoc stigma eisdem ad virtutis Majorum incitamentum proficere debuisset. Erasmus (l) quoque, illos Silenos Alcibiadis, in his verificari posse inquit, qui generis claritate gloriantur: *Nam si nihil (inquit) accedat aliud, ridiculum prorsus est, & inane nomen Semideus habetur, qui sanguinis seriem ad Codrum Atheniensem, aut ad Brutum Trojanum (qui haud scio an unquam natus fuerit) aut ad fabulosum Herculem referre possit, & obscurus est, qui sibi literis & virtute famam paravit? Illustris est, cujus tritaveus in vello strenuum praestitit homicidam: & plebejus est, atque imaginibus caret, qui bonis animi profuit Orbi? &c.*

22 De qua etiam colluctatione Saavedra (m) noster aliud Emblema, symbolumve formavit, sumpta ex duabus purpuris simul junctis similitudine, quarum certissimum judicium, ut est in Adagio (n), ex collatione nascitur, & Principem nostrum commonefaciens, quos sibi ex suis gloriosis Progenitoribus imitandos, vel excedendos proponere debeat. Cassiodoro (o) quippe testante: *Similitudinem suorum felix vena custodit; quando pudet delinquere, quia similia nequit in suo genere reperire.*

23 Et ut Rex noster Alphonsus X. rectissime praecipit (p) de nostrae Hispaniae Nobilibus agens

(a) Machab. 1. 2. 52.

(b) Velazq. de Opr. Princ. pag. 334. & seqq.

(c) Plin. lib. 31. natur. hist. cap. 2. & de his atris saepe Lips. 1. elect. cap. 29.

(d) Valer. Max. lib. 5. cap. 8. exemp. 3.

(e) Sallust. in Jugurt.

(f) Ovid. 1. Fastor.

(g) Senec. 1. contro. cap. 6.

(h) D. Nazianz. orat. 18.

(i) Ovens lib. 1. epig. 33.

(k) Causin. in Polyt. symb. lib. 5. cap. 78.

(l) Erasm. in Adag. Sileni, pag. 654.

(m) Saavedra Emp. 16. pag. 103.

(n) Erasm. in Adag. Purpura justa purpuram, pag. 430.

(o) Vopisc. in Aureliano.

(p) Cassiod. lib. 3. epist.

(q) Alphons. Rex in l. 2. & 3. tit. 21. part. 2.

agens, quos Fidalgos vocamus: *Porende son mas encargados de facer bien, è de guardarse de yerro, è de mal estanza. Ca non tan solamente quando lo facen reciben daño, è verguenza ellos mismos, mis aquellos onde ellos vienen. Ca pues el linage face que los omes ayan la Nobleza asi como herencia, deben mucho guardar los que han derecho en ella, que non la dañen, nin menguen, è non debe querer el Fidalgo, que el aya de ser de tan mala ventura, que lo que en los otros començò, è heredò, mengue, ó recabe en él. Esto es quando el menguase en lo que los otros acrescentaron.*

24 Quae quidem verba absque dubio praeculis habuit Joannes de Mena (q), iterum à nobis, & semper cum elogio, citandus, ita ea oratione ligata, sive copulata, transcribens:

*Pues por aquesta ocasion
Al buen linage conviene
Que muestre quien es, do viene,
Con obras de presuncion.
Y que reciba ambicion
De la su progenie antigua,
Esta razon lo testigua,
Pues tu no huyes razon.
Quieres saber el provecho
Que de nobleza se siga,
Es contrato que te obliga
A ser bueno de Derecho.
Sino responde tu hecho,
Ni tus vicios tu no domas,
Lo que tu por honra tomas
Se conierte en tu despecho.*

25 Quod sanè ipsum, mirè consonat verbis Valerii Maximi (r), dum pariter monuit: *Generosissimarum imaginum factus, in aliquo devoluti dedecus, acceptam à majoribus lucem in tenebras convertunt. Necnon etiam cum celebri illa Marii apud Sallustium oratione, qua majorum gloriam posteris quasi lumen esse inquit, & neque bona eorum, neque mala in occulto esse pati. Indeque, quanto vita, Majorum praeclearior, tanto posteriorum socordiam flagitiosior esse, si ab illorum virtute degenerent; Quod argumentum, & veram Nobilitatis originem, ita latè & eleganter in tota illa oratione prosequitur, ut ejus sola lectio pro integro hujus Emblematis commentario sufficere possit.*

26 Sed adhuc in superpondium aliam Lusitelicam apud Comicum (s) subjicere libet, ubi quemdam Juvenem reprehendens, quòd amore captus famam sibi à Majoribus traditam, suis flagitiis, perderet, atque honori posteriorum suorum vindex fieret, eadem hac, de qua agimus, consideratione, ad meliorem fugam reducere tentat, sic inquit:

*Tibi pater, atque avus facilem fecit, & planam viam
Ad querendum honorem. Tu fecisti, ut difficilis foret,
Culpa maxime & desidia, tuis & stultis moribus
Proptaxisti anorem tuum, ut virtuti praepones
Nunc te hoc pacto credis posse obtegere errata
Capensis virtutem animo, & corde expelle desidiam
Is est honos homini pudico meminisse officium suum, &c.*

Idemque ita alibi ait (f): *Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo, suapte culpa à genere capiunt genus, ingenium improbant.*

27 Athalaricus etiam Rex apud Cassiodorum (b), Paulinum Consulem eodem majorum exemplo his verbis ad virtutem hortatur: *Hec Nos exempla summonendo semper accedunt: quia magnus verecundiae stimulus est, laus parentum: dum illis non patimur esse impares, quos gaudemus Auctores.*

28 Et non minori elegantia Ennodius (y) Ticinensis Episcopus, de D. Antonio agens, veram ejus nobilitatem in eo constituit, quòd maximam quam à majoribus acceperat, suis virtutibus superavit, sic inquit: *Qui quamvis de splendore natalium conscientiae jubat hauserit; tamen fulgorem stirpis praecipue majorum radiis obumbrabit, vincens decorem sanguinis ingenii clamen.*

Aa 2

(q) Joan. de Mena ubi sup.

(r) Valer. Max. lib. 3. cap. 8.

(s) Sallust. in Jugurt.

(t) Plaut. in Trinam.

(u) Idem in Mercat.

(x) Cassiod. lib. 9. epist. 22.

(y) Ennod. in vita 5. Antonii.

ritate, dum coruscantem generis sui lampadem, actum serenitate transcendit, & factus est victor stemmatis sui, per quod plerosque mortalium nascendo superavit, &c.

29 Ex quibus fit, quod cum sola Virtus gloriam pariat, Heroum filii Reges & Principes, ad hanc præcipuè contendere debent, posteris suis laudes cumulatiores reddere procurantes, quas ipsi à Majoribus acceperunt, neque ita de sola eorum fama, sanguine, fumosisvè imaginibus confidentes, aut præsumentes, ut ipsorum nihil præter colorem simile habeant, ut bene, Pisonem accusans, Cicero (2) dixit. Quod quia multi secus faciunt, & desidia tibicines, nequitiaque velamenta inde desumunt, unde incitamenta virtutum sumerè debuissent, parum animadvertentes non illum qui succedit esse Principem, sed qui ita se gerit, ut non tam ex Principe, quam Principatui natus videatur, frequenter contingere solet, ut in eis Horatianum (a) illud verificetur:

*Ætas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosorem.*

Et Adagio (b) locus fiat, Heroum filii noscè.

30 Idem quippè Aristoteles, ex quo supra, ex bonis bonos generari solere retulimus, statim subiungit: *At hoc natura quidem sæpè efficere vult, non tamen potest.* Et ita certum esse Ælius Spartianus (c) existimat, ut ausus fuerit affirmare, *Neminem propè magnorum virorum, utilem filium reliquisse.* Multis exemplis declarans, ita ferè usu venisse, ut viri seu virtute, seu literis, seu fortunæ indulgentia insignes, aut nullos omninò liberos habuerint, aut tales reliquerint, ut magis ex usu rerum humanarum fuerit, si absque liberis decessissent.

31 Quod quasi quadam vi fatorum contingere Demosthenes dixit. Alii autem alias Physicas, naturalesque rationes, simul cum exemplis cominiscuntur, quorum copiosam nomenclaturam ad Tiraquellum (d), Chabotium (e), & novissimum & ultra ætatem eruditum Divum Hieronymum Altamiranum (f) remittimus, pro Coronide eos, qui Gentilitia nobilitate tument, pariterque qui ea carent, ad Senecam (g) relegantes, qui post Platonem, omnes homines, si ad primam originem revocentur, ex Diis esse ait, & *Nullum Regem non ex servis esse oriundum, nullum non servum ex Regibus. Omnia ista longa varietas miscet. Erigamus itaque animos, & quidquid in medio sordidi jacet, transiliamus, expectat nos in summo magna nobilitas.*

32 Quot illustres olim fuere familiæ, quarum hodie, vel memoria ipsa obscura est? Confussa nempe, (ut novissimus Antonius à Burgundia (h) prudentissimè ait) in tanta vetustate sunt omnia, & perplexi successionum ribuli, quibus ad quoslibet, hæc clari sanguinis unda profluit. Unde rectè dixit ille qui dixit:

*Turbidus ille, hic clarus, & una est omnium origo.
Optimus est sanguis, qui sanus, cetera nuge.*

Et Divus Hieronymus ad Celantiam scribens, postquam apud Deum, & in Christiana Religione, omnes æquales esse docuit, & solidam nobilitatem in Virtute consistere, nec interesse qua qui conditione natus sit, cum omnes in Christo æqualiter renascamur, sic subdit: *Nam etsi obliviscamur, quia ex uno omnes generati sumus. Saltem id semper meminisse debemus, quia per unum omnes regeneramur.*

EM-

(2) Cicer. in orat. in Pison.
(a) Horat. 3. carm. od. 6.
(b) Erasm. in Adag. pag. mibi 164.
(c) Spartian. in Sever.
(d) Tiraq. de pan. temper. causa 51. num. 44.

(e) Chabotius ad Horat. lib. 4. od. 4. pag. 339.
(f) Altamir. de filiis official. lib. 1. cap. 6. num. 120.
(g) Senec. epist. 44. quem omninò lege.
(h) Burgundia in mundi lapis lidio, cap. 9. pag. 32.

DELICIE NIMIÆ PERDUNT REMPUBLICAM.

*Ecce Sybaritæ, gens deliciosa, choreas
Ad numerum docuit ducere prorsus equos.
Non latet hostiles ars ingeniosa phalanges,
Quoque sono Sonipes saltet, & hostis habet.
Protulit en sonitum, saltant de more jugales,
Abjicit & Dominum quisque perarva suum.
Exue delicias, Veneri ne crede fugaci,
Non Marti, at Morti proderit ista Venus.*

COMMENTARIUS.

1 Ræclare, ut solet reliqua, monet Horatius (a):

*Virtus est vitium fugere, & sapientia prima
Stultitia caruisse.*

Quem nimis laudans Lactantius Firmianus (b). *Virtutem esse (inquit) quod non est vitium, bonum, quod non est malum, sapientiam, quod non est stultitia, coercere iracundiam, cupiditatem domare, libidinem reprimere, denique non peccare.*

2 Unde cum in Regibus Heroicisque Principibus, virtutum omnium satellitium, mirabilem nexum, suavemque contentum desideraverimus, è re est, ut de vitiiis, à quibus cavere debent, aliqua subtexamus. Et in primis immoderatas delicias, ac vivendi luxum, tam in se, quam in his quos regunt populis, cohibendum esse consulimus, quo nomine, non solum excessum in re Venerea, qui proprius & strictius *luxuria* appellatur, sed in vestitu etiam, epulis, unctionibus, aliisque deliciis comprehendimus, quas ut compendio congerem, Divum Gregorium Nazianzenum (c) allegare sufficet, qui Christianum populum instruens, qualiter festum Natalis Domini diem celebrare deberet, non ea, quæ ad infirmitatem pertinent, sed quæ ad sanitatem, non ea, quæ sunt formationis, sed quæ reformationis, peragere monet; idque, inquit, ea ratione assequemur: *Nempe si non ædium vestibula coronemus, non constituamus choros, non exornemus plateas, non oculos pascamus, non aures permulceamus tibiarum sonis, non effeminemus odoratum, non lenocinemur gustui, non deserviamus tactui, proclivibus ad vitium vitis, & additis peccati, non vestibus emolliamur mollibus, ac circumfluentibus, & quarum pulcherrima quæque est maxime inutilis, non gemmarum fulgore, non auri splendore, non colorum fucis, qui naturalem ementiantur pulchritudinem, & contra ima-*

(a) Horat. lib. 1. epist. 1. ad Mecanat.
(b) Lactant. lib. 6. cap. 5.

(c) Div. Nazianzen. in orat. de natali Domini. pagin. mibi 129.

ginem sunt reperti, non comestationibus, & ebrietatibus, quibus scio cubilia & impudicitias con-
nexa esse, quandoquidem malorum præceptorum male sunt discipline, vel potius pravorum semi-
num pravae segetes, non altos sternamus toros ventri, ea, quæ ad delicias attinent, extruimus,
non vina odororum suavitate fragrantia, non fucosas coquorum conditiones, non pretiosas ugento-
rum compositiones in honore habeamus, non terra, & mare honoratum nobis sterco largiantur,
sic enim ego honorare didici delicias; non contendamus alter alterum intemperantia superare: in-
temperantia enim, mea quidem sententia, dici potest, quicquid est supervacaneum, ac minus
necessarium, præsertim cum esuriant, atque egeant alii, ex eodem luto, eademque temperatione
facti, &c.

3 His enim qui immoderata se dedunt, suamque voluptatem, & felicitatem in rebus ejus-
modi collocant, non tam Reges, ac Principes dici mereantur, quam

Epicuri de grege porci.

Ut Horatius (d) ait, qui divinam curam, & providentiam in rebus humanis negabant, &
civilem administrationem, indignam sapiente censebant, summum bonum in voluptate collocantes,
spemque futuræ vitæ procaciter irridentes:

*Sit tantum bene genio calenti,
Conviçtus satur, ebriaque mensæ;
Sint blande veneres, joci salesque.
Sit Baccus pater, & mater voluptas.
Sit venter Deus, & Rhamnusia errans.*

4 Quorum perniciosam sectam quisquis sequutus fuit, vel in posterum sequi voluerit, haud
dubie & sibi, & suis præsentissimas calamitates adduxit, & adducet, ut pluribus exemplis pro-
bare possem, quibus varii Auctores variis in locis suas (c) paginas implent. Sed præstat vice
omnium, hoc, quod de Sybaritis, eorumque intereptione, præsentem Emblemata designamus, Mundi
Proceribus ob oculos ponere, & juxta probatorum Scriptorum relationem breviter explicare.
Hi enim à Sybari ubi sic dicti (quam Herodotus (f) libro quinto Crotoni vicinam facit, Stephanus
(g) in Italia constituit, atque postea Thurion appellatam) in voluptatum omnium, ac deliciarum
architectura operosissimi fuerunt, & adeo ventri, Veneri, corporis cultui, otio, plumæ, choreis,
musicæ, conviviis, & aliis vitiis, & blanditiis, adhuc his pejoribus, dediti, ut Suida (h), &
aliis instantibus, quicquid effeminatum, quicquid molle, quicquid accuratum, aut ambitiosa lu-
xuria paratum esset, id vulgò Sybariticum diceretur, & Sybarissare, pro molliter incedere, lo-
qui, scribere, aut lauta & opipara mensa uti, ut ex pluribus Adagiis constare poterit, quæ in
Erasmi, & Junii Chilianibus (i) continentur.

5 Quibus & aliud de Sybariticis fabulis, ex Aphthonio (k) addere licebit, quæ illis Æsopi
similes erant, at aniles, & parum pudicæ, ut Suidas tradit, propter nimium luxum, & libidi-
nem Sybaritarum, apud quos nugæ, ac obscenæ voluptates in pretio; frugalitas odio fuit. Unde
Ovidius (l):

Nec qui composuit nuper Sybaritida fugit:

Et Martialis (m):

*Musei patricissimos libellos;
Qui certant Sybariticis libellis.*

Tantaque eis mollicies, ut fodientem spectare non possent, nec ullam opificiam in civitate ad-
mitterent (ut Athenæus (n) testatur) quod cum strepitu exerceretur, atque adeo ne gallum quidem
gallinaceum, ne quid esset, quod illis sonum interrumpere. Et ut unus ex illis, Sminarides dic-
tus, Æliano (o) testante, quodam tempore in rosarum foliis decubens, somnumque in iis carpens,
expergefactus dixerit, se tubera ex nimia lecti duricie inflata habere.

6 Inter quas delicias, eam tandem invenerunt, & exereuerunt, quæ ipsis ultimum excidium
attulit, ut post Plinium (p), Athenæum (q), Suidas (r), & Maximus Tyrius (s), & post Africa-
num, elegantius ceteris, Angelus Politianus (t), & novissimus Camerarius (u) literis tradiderunt.
Equos enim in convivia introducebant, ita institutos, ut audito tibiæ cantu, statim se tollerent
arrectos, & pedibus ipsis prioribus, vice manuum, gestus quosdam, chironomix, motusque ede-
rent

(d) Horat. lib. 1. epist. ad Tibul. Poeta ap. Theatr. vitæ hum. lib. E pag. 92.

(e) Theatr. verb. Luxus, & verb. Voluptas, latè Scomborn. lib. 7. Polit. cap. 9. Ascaff. de arario, pag. 900. & seqq. qui alios adducit.

(f) Herod. lib. 5.

(g) Stephan. de urbibus, Plin. lib. 3. cap. 11.

(h) Suid. verb. Sybarita.

(i) Erasmi, & Junii in Adagiis pag. 378. 416. 460.

(k) Aphthon. in princip. suor. progym.

(l) Ovid. in lib. de Tristib.

(m) Aug. Martialis. lib. 12. epig. 97.

(n) Athen. lib. 12.

(o) Ælian. de var. hist. lib. 9.

(p) Plin. lib. 8. cap. 42.

(q) Athen. lib. 12. cap. 6.

(r) Suid. verb. Sybaris.

(s) Tyrius serm. 3. de volup.

(t) Politian. lib. 1. Miscel. cap. 15. post African. in Cestis.

(u) Camerari. 1. subces. cap. 30. & lib. 2. cap. 30.

rent ad numeros saltatorios. At enim tibicen quidam ex ipsis, ab eisdem contumelia affectus,
transfugit ad Crothoniatas hostes, paulò ante prælio superatos à Sybaritis: Et quod è Republi-
ca foret illorum, pollicitus fuit (si fidem modò habeant) sua opera Sybaritarum cunctorum equi-
tes in ipsorum venturos potestatem. Credita res, & belli Dux creatus à Crotoniatis tibicen,
convocat omnes quotquot ejusdem forent in urbe artis, artificium modulamentumque eis indicat,
atque ut visum tempus, procedere in hostem jubet. Sed enim Sybarita fastu praturgidi, quòd
equitatu superabant, eunt contra, prælium conserunt. Hic autem repente dato signo, tibicines
universi conspirant. Ecce tibi igitur confestim, modulamine agnito, cantuque illo vernaculo,
tollunt, eriguntque semet in pedes equi Sybaritarum, sessoribus excusis, & quod tripudium do-
mi didicerant, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites, sed humi jacentes, omnes equi
sed tripudia representantes.

7 Cui historia adstipulatur, & Strabo (x), qui Sybaritas omni sua felicitate propter deli-
cias luxumque septuaginta solis diebus fuisse narrat à Crotoniatis exturbatos, sic verum nostri
Emblematis thema lemmaque reddentes: *Delicia nimia Republicam perdat.*

8 Quod non illis duntaxat contigisse videmus, cum similia ferme exempla de Cardianis,
& Capuanis, Colophonis, & Bachiadis, simili astu victis, & ob nimium luxum, nimiasque
delicias, à suis adversariis delectis, Athenæus (y) & alii Scriptores (z) commemorant. Et de
Sardanapalo legamus, apud Justinum (a), & alios (b), quod postquam Assyriorum Monarchia
per 1300. annos durasset, hic apud eos postremus regnavit, vir muliere corruptior, & omni lu-
xui, ac luxuriæ perditè deditus, quem videre cum ægrè obtinisset Arbaces, seu Arbaftas,
Præfectus militum ejus, & eum inter scortorum greges purpuram colonentem invenisset, & mu-
liebri habitu, mollitia corporis, & lascivia eas oculorum ante euntem, pensaque inter virgines
dividentem; indignatus, conjuratione facta cum militibus, eum obsessum sustulit, & Imperium in
Medos transtulit, eo tantæ lasciviæ præmio huic misero derelicto, ut quoties effeminatum, &
mollissimum hominem, adeoque stupris, & segnite perditissimum significare volumus, Adagii
(c) loco Sardanapalum dicamus, & ut teste Plutarcho (d), Cicerone (e), & aliis (f), sepulchro
ejus hos versus incidi meruerit:

*Hec habeo, quæ edi, quæque excaturata libido
Hæsit. At illa jacent multa & præclara relicta.*

9 Quod epitaphium bovis magis quam Regis sepulchro dignum, merito Cicero (g), post
Aristotelem, dicere potuit, & Henricus Oræus (h) ex hac historia, hoc monitum sumere:

*Sit Cereri Bacchoque modus. Venerique petulcæ.
Luxus iners omnis fons & origo mali est.
Hoc docet exemplo Rex Sardanapalus abundè,
Qui se cum Regno perdidit, atque suos,*

10 Sed quid barbara, & exotica exempla commemoro, cum de Romanis, rerum dominis
gentem togata, ipsi iidem (i) eorum Scriptores fateantur, pessum ire cœpisse, ubi prosperis
victoriis elati, & ditati, à parsimonia veterum discesserunt, & Asiaticum luxum, aliarumque
devictarum gentium delicias, in suam Republicam invexerunt. Inter quos Juvenalis, id canens,
vel lugens per integram satyram, sic finit:

*Nunc patimur longæ pacis mala: levior armis
Luxuria incubit, victamque ulciscitur urbem,
Nullum crimen abest, facinusque libidinis, ex quo
Paupertas Romana perit: Hinc fluxit ad Istros
Et Sybaris colbes, &c.
Prima peregrinos obscena pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu.*

Et Lucius (k) Florus sic inquit: *Quæ enim res alia furores civiles perperit, quam nimia
felicitas? Syria primum nos victa corruptit: mox Asiatica Pergameni Regis hæreditas. Ille opes,
atque divitiæ afflixere seculi mores, mersamque vitiis suis quasi sentinam, Republicam possum
dederunt.*

11 Idem æquè graviter ac dolenter Ovidius (l), Propertius (m), Lucanus (n), Petronius
&

(x) Strabo lib. 6. Geograph. pag. 263.

(y) Athan. d. lib. 12. cap. 6.

(z) Camerari. d. cap. 30. 2. tom. pag. 126 & 127.

(a) Justin. lib. 1.

(b) Suid. verb. Sardanapalus, Oros. lib. 1. cap. 19.

(c) Athen. lib. 12. cap. 12. Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 7.

(d) Erasmi in Adagiis, pag. ubi 409. & 407.

(e) Plutarco. orat. 1. de Alex. Fort.

(f) Cic. 5. Tuscul.

(g) Erasmi. d. pag. 409. Rodig. lib. 9. cap. 11.

(g) Cic. ubi proxim.

(h) Oræus iconæ 54.

(i) Livius, Plutarco. & alii apud Erasmi. verb. Asiaticus.

(j) Augustin. Luxus Pet. fol. 1. semer. pag. 94. Ego 2.

(k) Luc. Flor. epitom. hist. Rom. lib. 3.

(l) Ovid. 2. Fast. eleg.

(m) Propert. lib. 3. eleg. 2.

(n) Lucan. 1. Pharsal.

(o), & alii Poetae passim deplorant. Inter quos Silius Italicus (p);

—Inde aspice late
Florentes quasdam luxus, quas verterit urbes.
Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola nocet animis illapsa voluptas.

Et Claudianus (q) plurimum Regnorum ob hanc causam excidium ita recensens:

—Nam cetera Regna
Luxuries vitii, odiisque supervia vertit,
Sic male sublimes fregit Spartanus Athenas
Atque item Thebis cecidit, sic Medus ademit
Assyrio, Medoque tulit moderamina Perses;
Subjecit Persen Macedo, cessurus & ipse
Romanis, haec augurii firmata Sybille.

12 Quod & Hispania nostra contigisse à Vandalis ob eundem luxum vastatae, satis ostendit, & loget Salvianus (r): & postea à Mauris, sub Roderico, Archiepiscopus Toletanus (s) inquit, hanc cladem subiisse: *Quoniam humani generis inimicus seminavit in potestate superbiam, in Religione accidiam, in pace discordiam, in abundantia luxuriam, in solertia ignaviam, &c.*

13 Nec desunt, qui (t) nostris (heu) etiam temporibus doceant, ac doleant, in eandem propter accesionem Indiarum, & divitias, quae ex iis asportantur, similem luxum irrepisse, atque adeo plus damni, quam commodi, ex hac accessione sibi parasse, ita ut in ipsa Properiana (u) illa carmina impleri videantur:

Certa quidem tantis causa est manifesta ruinis,
Luxuriae nimium libera facta via est.
Inda cavis aurum mittit formica metallis,
Et venic è rubro concha Erycina Salo.
Et Tiros Ostrinos praebet Cadmea colores,
Cinamon, & multi pastor odoris Arabs.

14 Et aliis omissis, hanc cladem fuisse, futuramque esse communem & inevitabilem, omnibus urbibus, ac Regnis nimio luxui indulgentibus, Pitagoras apud Laertium (x) admonuit, inquit: *In civitates primum irrepisse delicias, mox saturitatem, deinde violentiam, postremo exitium.* Cujus doctrinam sequenti Aristoteles (y), & M. Tullius (z), idem axioma generale fecerunt, & apertius Seneca (a), hanc inter praecipuas, & frequentiores causas connumerans, ob quas florentissimae etiam urbes, & potentissima Imperia ad interitum vergunt: *Alias (inquit) destruent bella, alias desidia, paucque ad inertiam versa, consumet, & magnis opibus exitiosa res luxus.*

15 Quod, si in Monarchiis ita contingere solet, satis Monarchae ipsi, summique Dynastae prospicere poterunt, quantum sibi damni ex eisdem vitiiis imminet, qui juxta illud Agesilai monitum, quod, secundum Plutarchum (b), assidue in ore habere solebat: *Non molite deliciis, sed temperantia, ac fortitudine privatis debent hominibus antecellere:* Et tunc demum se Reges, ac liberos reputare, cum ejusdomi deliciis, ac voluptatibus dominantur, ut cum Seneca, Claudiano, Boetio, & aliis alio loco (c) probavi, & preclare docuit Divus Augustinus (d), cujus soluta verba D. Prosper ejus discipulus, ita ligavit:

Solus peccator male servit, qui licet amplo
Utatur Regno, sat miser est servus.
Cum mens carnali nimium dominante Tyranno,
Tot servit Sceptris dedita, quot vitiiis.

16 Unde & Cicero (e), omnes leves, omnes cupidos, omnes luxui, & luxuriae deditos, omnes denique improbos, etiam si in amplissima familia nati sint, servos esse concludit, & Seneca (f) graviter in eodem argumento discurrens: *Qui se datur (inquit) voluptatem, omnia postponit, & primam libertatem negligit, ac pro ventre dependit, nec voluptates sibi emit, sed se voluptatibus vendit, &c.*

17 Quorum vestigiis inherens: nuperus quidam Emblemarius (g), sub Sardanapali typo, in-

(o) Petron. in satyr. ibi: Orbem jam totum.
(p) Sil. Ital. lib. 15.
(q) Claud. de laud. Stilic. lib. 3.
(r) Salv. de provid. Dei, lib. 7.
(s) Arch. Tol. lib. 3. cap. 16. cujus & Polyb. verba vide apud Me 1. tom. pag. 751.
(t) Traj. Boccal. centur. 2. ragual. 90. Capellon. lib. 3. cap. fin. Saaved. in idis polit. ex pag. 528.
(u) Proper. lib. 3. eleg. 2.
(x) Laert. lib. 7. cap. 1.

(y) Arist. 5. polit. cap. 4. & 8.
(z) Cic. 2. off.
(a) Senec. epist. 71.
(b) Plutarc. in Apoph. Lacon. ubi de Agesilao.
(c) Sup. Emblem. 16.
(d) D. Aug. apud D. Prosper. epig. 53.
(e) Cic. Parad. 5.
(f) Senec. de vit. beat. cap. 14. & 15.
(g) Scooni. Emb. 8. pag. 25.

inter scorta fila ducentis, misserrimam servitutem esse ostendit, servire voluptati, sic inquit:

Imbelli digito dum carpis fila, columque,
Famineos inter Sardanapale greges;
Servus es infans, quid enim servilius illo,
Quem premit Imperiis feda libido suis?

18 Hadrianus etiam Junius (h) eidem monito inserviens, aliud Emblemata formavit, sub figura hominis in lecto cum scorto recumbentis, opipareque convivantis, quem Gloria aversata relinquit, & pernicibus aliis ab ejus domo discedit, sub hoc lemmate, *Venter, pluma, Venus laudem fugienda sequenti, & his quae sequuntur carminibus:*

Que fugitiva ruis, quemve aversata relinquit
Gloria clara virum?
Desero suffultum pluma, Venerisque ministrum,
Mancipiumque gulae.

Addens, Inertiam, Gulam, Venerem, tres esse capitales verae laudis, ac honestis omnis hostes, tres esse exitiales pestes. Hasque nimirum esse pellaces illas Sirenes, quibus sapientiae adumbrator, Ulysses aures obstruxerat. Has veras Gorgones, torporem menti industriaeque conciliantes: has ipsissimas Harpyias, animorum pabuli depeculatrices, quae patria, hoc est mentis, bona comedunt, ratione exuunt, animique lumen excacant.

19 Quod vel Herculis exemplum satis nobis ostendit, cujus aëram gloriam, caeloque tenus tot laboribus, & virtutibus sublimatam, luxum in Lydia, & caecus amor Omphales deturpavit. Cui inermi, leonis pellem concessit, & clava pro colo relicta, inter pedissequas ejus, fæmineo habitu indutus, ut alter Sardanapalus, sedentariam artem exercuit, & Adagio *Hercules in Lydia*, originem praebuit, de quo post Aristotelem, & Tertulianum, Erasmus (i), & Natalis Comes (k) mentionem fecerunt; & Ovidius (l), ita de eo canere potuerit, effecit:

Non pudet Alcidem victricem mille laborum,
Rasilibus calathis impossuisse manum.
Crassaque robusto deducis pollice fila,
Aequa formosae pensa rependis heræ.
Diceris infelix scutica tremefactus habenis,
Ante pedes Dominae pertinuisse minas.

20 Hannibalem quoque, & ejus exercitum, tot victoriis adversus Romanos gloriosum, Campania, luxuria illecebris suis complexa, vincendum militi prebuit. Illaque (ut ultra alios Valerius Maximus (m) tradit) vigilantissimum Ducem, illa exercitum accerrimum, dapibus largis, abundanti vino, unguentorum fragrantia, Veneris usu lascivior, ad somnum, & delicias evocavit: ac tum demum fracta & contusa Punica feritas est, cum Seplasia, & Albana castra esse coeperunt. Unde valde ad rem, de qua agimus statim subjungit: *Quid autem his vitiiis fœdus? Quid etiam damnosius? Quibus virtus atteritur: victoria languescunt: sopita gloria in infamiam convertitur: animique pariter & corporis vires expugnantur: ut nescias ab hostibus ne, an ab illiis capi perniciosius habendum sit.*

21 Quo etiam exemplo utens in eandem rem Seneca (n) inter alia ita monet: *Id agere debemus, ut irritamenta vitiorum, quam longissime profugiamus. Indurandus est animus, & à blandimentis voluptatum proculdubio abstrahendus. Vim Hannibalis hyberna solverunt, & indomitum illum nivibus atque Alpibus virum, enervaverunt fomenta Campaniae. Debellandae sunt in primis voluptates, quae sæva quoque ad se ingenia rapuerunt.*

22 His facile plura alia addere possem, quae similem exitum in luxu simili generarunt, & ab Athenæo (o), Camemario (p), & alii (q) plenissime recensentur; sed sufficiat illud Heliogabali terigisse, qui ultra alia, quae referri honestè non possunt, eo recordiae luxuriaeque processit, ut, teste Lampridio (r), in Colle Quirinali mulierum Senatuculum fecerit, cui ipse praesidebat, & in quo ridicula quadam Senatus consulta de legibus matronalibus facta sunt: Quo respiciens Petrus Costalius (s) quoddam Pegma formavit, sub titulo, *Senatus Heliogabali*, & his carminibus:

Qui decreta vides muliebribus edita jussis,
Totaque fæmineos per fora stare greges:
Hæc Phœnix quondam possuit monumenta Sacerdos,
Inter conscriptos addita scorta Patres.

Et non contentus pessimus his Imperator totam vitam exquisitis luxuriis, deliciis, ac lasciviis deturpasse, etiam in morte, quam pro eis meruit, atque praevitit, ut ea pretiosa, & ad speciem luxuriae esset, illa

Bb

(h) Hadrian. Jun. Emb. 52.
(i) Arist. & Tertul. apud Etasm. in Adag. pag. 466.
(k) Nat. Comes in Mythol. pag. 709.
(l) Ovid. in Dejanira.
(m) Valer. Max. lib. 9. cap. 1.
(n) Senec. epist. 51. ad Lucil.

(o) Athen. lib. 12. cap. 19.
(p) Camer. 1. tom. c. 19. & 2. tom. subces. c. 30.
(q) Crinitus lib. 24. cap. 12. Theat. verb. Luxus, & verb. Voluptas, & Vir. 1. pag. 77. & seqq.
(r) Lamprid. in Heliogab.
(s) Pet. Cost. in Pegmat. pag. 1.

illa instrumenta paraverat, quæ jam, aliud agens, supra (t) recensui. Sed tandem hoc quoque solatio privatus, à Prætorianis in eum conspirantibus, in latrinis inventus, & immersus, multis pugionibus transfossus, interit, sic non minus obscenam, & spurcam mortem, quam vitam sortitus, & illud Claudiani (u), exemplo suo, certissimum reddens:

Luxuries per dulce malum, quæ dedita semper
Corporis arbitriis, hebetat caligine sensus.
Membraque Circeis effeminat acrius herbis.
Blanda quidem vultu, sed qua non tetrior ulla.
Interius fucata genas, & amicta dolosis
Illecebris, torvos auro circumluit hydros,
Illa voluptatum multos intexuit hamos.

23 A quibus quidem nulli magis, quam Reges, & Principes cavere debent, cum hæc vitia magna & excelsa fastigia præcipue impetere soleant, ita ut merito de iis Tragicus (x) dixerit: Quisquis secundis rebus exultat nimis, Pluitque luxu semper insolita appetens. Hæc illa magnæ duræ fortunæ Comes Subit libido, non placent suæ dapes. Non tecta sani moris, aut vilis cibus. Cur in penates varius tenues subit

Hæc delicatas eligens pestis domos?
Cur sancta parvis inhabitat in tectis Venus
Medionque sanos vulgus affectus tenet,
Et se coercent modica? Contra divites,
Regnoque fulti, plura quam fas est petunt?
Quod non potest, vult posse, qui nimium potest.

24 Et plus exemplo, quam peccato noceant, nisi omni studio laborent, omnem luxum ac luxuriam in se cohibere, & Republicam suam similibus moribus, ac virtutibus venustare, & splendidam facere, potius quam opulentia, ædificiis, aliisque deliciis, quæ pestifero sui abusu, omnium, ut dixi, malorum altrices existunt. Quod egregie monuit D. Augustinus (y) sic inquit: Perversa, & adversa corda mortalium felices res humanas putant, cum Rectorum splendor attenditur, & labes non attenditur animorum: cum theatrorum moles extrubuntur, & effodiuntur fundamenta virtutum: cum gloriosa est effusionis insania, & opera misericordie deridentur: cum ex his quæ divitibus abundant, luxuriantur bistriones, & necessaria vix habent pauperes: Cum Deus, qui doctrinæ suæ publicis vocibus, contra hoc malum publicum clamat, ab impiis blasphematur.

25 Et sanè licet Tiberius Imperator, ut Tacitus memorat (z), ausus non fuerit, sumptuarias leges, quæ oblivione, vel contemptu abolitæ, securiorem luxum fecerunt, suis edictis renovare, & in pristinam observationem reducere. Satius esse ducens, omittere potius prævalida & adulta vitia, quam hoc assequi, ut palam fieret, quibus delictis impar esset. Ipse tamen Tacitus statim subjungit, exempla ad hoc validiora esse, quam leges, & sub Vespasiano, quia adstrictum morem observabat, & antiquo ipse cultu victuque utebatur, totum populum in ejus obsequium, & emulationem à luxu in vestibus, epulis, & rebus ceteris abstinuit. Et Latius Pacatus (a) idem de suo Theodosio ita eleganter, & ad rem nostram aptè, recenset, ut pro Commentario nostri Emblematis sufficere posset, tradens qualiter hic Imperator moderatam luxum in omnibus servavit, & ad sui exemplum omnem Romanum orbem deduxerit, qui perditè nimis ad omnia immoderata (ibidem miro verbum splendore expressa) transierat, & tandem concludens: Sic est enim, sic est exaspirat homines imperata correctio: blandissimè jubetur exemplo.

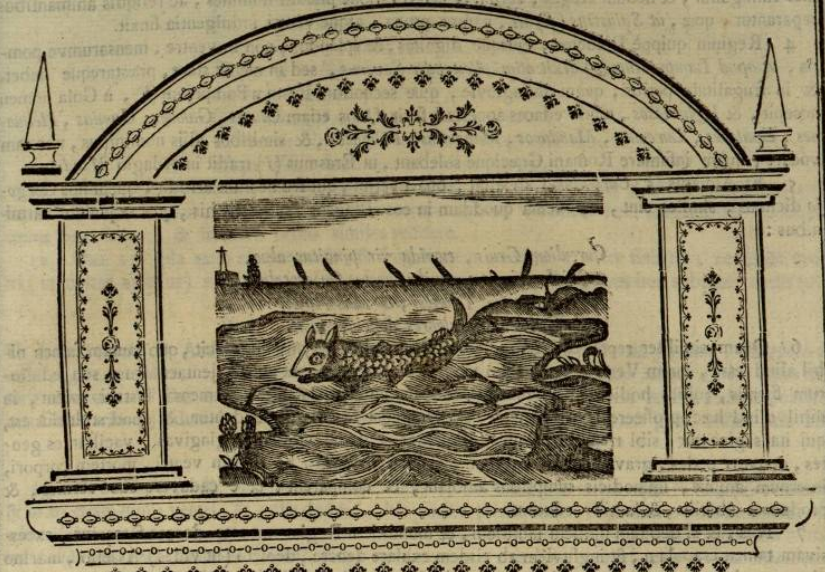
27 Sed adhuc, veluti superpondium Agellium (b) adjicio, qui priscis Romanis omnem lautiorum, luxum, & vestitum ornatiorem, vitio versum esse tradit, hunc excessum Elegantiam, eosque qui in his excederent, Elegantes, vituperii causa appellatos, licet postea hæc voces pro amoeniore ingenio, & locutione usurpatæ fuerint.

28 Et novissimum Antonium Burgundiam (c) qui ad luxum, & varietatem vestimentorum nostri temporis, tam in viris, quam in fæminis respiciens, eundem eleganter describit, & reprehendit: & infamem gloriam esse probat, in his gloriari, & ab externis (ut quotidie facimus) nationibus, in Patriæ nostræ perniciem, & effeminationem, tot novas, & plerumque indecoras togarum, laciniarum, horacum, fæmoralium, & caligarum formas advocare. Quod maximè in fæminarum vestibus dolendum & doplorandum est, quæ jam tam manifestis hiatibus uberum, & scapularum, carnes prostituunt, ut macelli januam censeas, aut certè prostibuli, in hac sola nuditate gloriantes, & hyemis frigora non timentes, cum sic ignem spirent, sic urant acrius, & incautos, dum retibus, tot plicis complicitibus implicatis, has partes adornant, velut ex insidiis gravius feriunt. Sed hæc his, qui clavum Reipublicæ tenent, judicanda & emendanda relinquo, qui ignorare non possunt, mutationem habitus morum ruinas trahere, aut jam inclinatos mores sequi, & bene Tacitum (d) admonuisse: Sexum natura invalidum deseri, & exponi suo luxu cupiditatibus alienis, non licere.

EM.

(t) Sup. Emb. 16.
(u) Claudian. de laud. Stilic. lib. 2.
(x) Senec. Tragic. in Hippoly. act. 1.
(y) D. Aug. epist. 5.
(z) Tacit. 3. Annal.
(a) Pacat. in Panegy. Theodor.
(b) Agell. lib. 11. cap. 2.
(c) Burgund. in Mundi lapide Lydio, cap. 15. ex pag. 59
(d) Tacit. 3. Annal. vide Carranzam, Patonem & Carranum in lib. contra los malos trages.

INGLUVIES IN REGIBUS VITUPERAVILIS.

In ventris spacio cor sibi condidit
Infelix Asinus, qui mare permeat.
At, culpans homines, quos gula deprimit,
Vecordes vocitem nunc sine pectore,
Venter, non animus, si suus imperat.

COMMENTARIUS.

1 **Q**UAMVIS quæ superius, de immoderato luxu in omnibus à Regibus excusando, retulimus, nimis quoque edacitatis, & lautarum, splendorumque mensarum, dapaliumque conarum, frequens studium comprehendant. Adhuc tamen, quò magis vitium hoc ab eorum animis arceamus, aliqua in præsentem separatim in ejus detestationem addere destinamus, quoniam in eo præcipue excedere pluri mi solent, ita ut vel in proverbium transierit, hunc maximè luxum Regalem appellare, & Mensas Regales, quæ extractissimæ, lautissimæ, apparatusque sunt, juxta illud Virgilii (a),

At domus interior Regali splendida luxu
Instruitur

Et iterum (b): Aurea fulcra toris, epuleque ante ora paratæ,
Regifico luxu

Ubi noster Cerda plura notavit, & Lambinus, Taubmanus, & alii in illud Plauti (c) Basilicè agite Eleutheria. Basilico accipere victu.

2 Cum tamen, qui rectè sentiunt, & se tanto munere dignos reddere volunt, longè magis regium censere, & habere debeant, sobrietatem ac frugalitatem amplecti, sanctamque illam & ele-

Bb 2

(a) Virgil. 1. Æneid.
(b) Idem 6. Æneid.
(c) Plaut. in Pers.